

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Prof. dr Andrzej ZOLL

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Warszawa, 14 lipca 2004 r.

36529

RPO-475441-II/04/PS

Pani Senator
Prof. dr hab. Teresa Liszcz
Przewodnicząca
Komisji Ustawodawstwa i
Praworządności
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowna Pani Przewodnicząco,

Zwrócił się do mnie Pan mgr inż. Mieczysław Wielgus, Prezes Zarządu Głównego Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, Weteranów Walk o Niepodległość 1919 - 1956 im. Gen. „Grotą” - Roweckiego, o podjęcie inicjatywy ustawodawczej w sprawie dotyczącej zakresu podmiotowego ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. Nr 34, poz. 149 z późniejszymi zmianami).

Wnioskodawca wskazał na wynikające z treści art. 8 ust. 2a powołanej wyżej ustawy, ograniczenie kręgu osób mogących się ubiegać o odszkodowanie i zadośćuczynienie za represje podejmowane wobec nich przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

W przepisie tym wprowadzono bowiem dwie przesłanki możliwości ubiegania się o takie odszkodowanie i zadośćuczynienie:

1. Prowadzenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz represje doznane za taką działalność lub z powodu takiej działalności,
2. Zamieszkiwanie obecnie lub w chwili śmierci w Polsce.

Zdaniem wnioskodawcy przepis ten różnicuje osoby, spełniające pierwszy warunek (prowadzenia działalności niepodległościowej i podlegania represjom) ze względu na miejsce ich zamieszkiwania - obecnie lub w chwili śmierci. Dlatego też mogą ubiegać się o odszkodowanie i zadośćuczynienie osoby (lub ich następcy prawni, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy), które prowadziły działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i były represjonowane na terytorium Polski, o którym mowa w art. 8 ust. 2b ustawy, a następnie zostały deportowane do ZSRR, po czym udało im się wrócić do Polski. Natomiast nie mogą ubiegać się o zadośćuczynienie i odszkodowanie uprawnieni następcy prawni osób represjonowanych a następnie wywiezionych w głąb ZSRR, które tam zmarły.

Zdaniem wnioskodawców takie zróżnicowanie jest niesprawiedliwe, krzywdzące i nieuzasadnione. Trudno uzasadnić przyczyny wprowadzenia tego zróżnicowania. Skoro bowiem Państwo Polskie zdecydowało się wynagrodzić swoim obywatelom represje doznane przez nich od organów ZSRR - wprowadzając przy tym szczegółowe ramy czasowe i terytorialne prowadzenia działalności niepodległościowej i represjonowania - to fakt czy osobie represjonowanej udało się wrócić do kraju, czy też zmarła na zesłaniu bez możliwości powrotu nie powinien mieć istotnego znaczenia.

Nie ulega też wątpliwości, iż najbliżsi osób represjonowanych, także tych, którzy zmarli po ich wywiezieniu w głąb ZSRR, przez wiele lat odczuwali negatywne konsekwencje zaangażowania w działalność niepodległościową tych osób.

Ponadto wydaje się, iż sformułowanie „miejsce zamieszkania” użyte w art. 8 ust. 2a ustawy jest tożsame z pojęciem „miejsce zamieszkania”, o którym mowa w art. 25 Kodeksu cywilnego i nie budzi wątpliwości, iż oznacza obecność osoby w określonym miejscu, ale przede wszystkim zamiar stałego pobytu. Przyjmuje się jednocześnie, zarówno w doktrynie jak i judykaturze, iż nieobecność w miejscu zamieszkania spowodowana przymusem (np. służba wojskowa, odbywanie kary pozbawienia wolności) nie oznacza zmiany miejsca zamieszkania.

W stosunku do osób, które zostały deportowane do byłego ZSRR, można zatem biorąc pod uwagę kryterium miejsca zamieszkania, o którym mowa w Kodeksie cywilnym zasadnie dowodzić, iż zachowały miejsce zamieszkania sprzed deportacji.

Nie oznacza to automatycznie spełnienia kryterium zamieszkiwania na terytorium Polski, albowiem znaczna część deportowanych osób mogła zamieszkiwać na wschód od linii Curzona, w granicach Polski ustalonych traktatem ryskim. W takim przypadku spełniałyby one kryterium domicylu w Polsce jedynie do dnia 5 lutego 1946 r., kiedy to nastąpiło traktatowe uregulowanie wschodnich granic powojennej Polski - śmierć po tej dacie wykluczyłaby ich z grona uprawnionych na podstawie art. 8 ust. 2a cyt. ustawy.

Niezależnie od rozważań interpretacyjnych wydaje się, iż jedynym skutecznym rozwiązaniem niwelującym opisaną nierówność byłaby odpowiednia nowelizacja ustawy, zmierzająca do objęcia jej zakresem także osób, które wprawdzie spełniają kryteria

prowadzenia działalności niepodległościowej i represjonowania na terytorium Polski o których mowa w art. 8 ust. 2 a i 2b ustawy, zmarły po ich wywiezieniu do ZSRR, nie spełniają zatem kryterium domicylu, o którym mowa w art. 8 ust. 2a ustawy w obowiązującym brzmieniu.

Należy przy tym podkreślić, iż poszerzenie kręgu beneficjentów ustawy lutowej postulowane przez Pana M. Wielgusa zmierza w innym kierunku, niż wytyczony wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 listopada 2003 r. (sygn. akt P.6/03, OTK-A 2003/9/94). W wyroku tym Trybunał wyraził pogląd, iż ustawą objęte zostały także osoby, które po dniu 5 lutego 1946 r. na terytorium Polski w granicach ustalonych traktatem ryskim poza obecnymi granicami Polski, kontynuowały prowadzoną wcześniej działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i z powodu tej działalności były represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, a więc spełniające kryterium pierwotne w stosunku do kryterium domicylu, którego zmianę postuluje Pan M. Wielgus.

Mając na uwadze przedstawione racje uprzejmie proszę Panią Senator o rozważenie możliwości podjęcia inicjatywy ustawodawczej zmierzającej do uwzględnienia prośby wnioskodawcy.

W załączeniu uprzejmie przedkładam kserokopię wniosku.

Z wyrazami szacunku

/-/

Załącznik 1